УДК 37.013.42

**Сергій Савченко**
ORCID iD 0000-0001-7245-6128

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
ректор Державного закладу «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
пл. Гоголя, 1, 92703 Старобільськ, Україна
mail@luguniv.edu.ua

# ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В ДОНБАСІ

*У статті розкрито особливості процесу соціалізації особистості в умовах гібридної війни в Донбасі; обґрунтовано ідеї щодо розвитку теорії соціалізації особистості в умовах гібридної війни шляхом оновлення й уточнення понятійно-термінологічного апарату. Доведено, що найбільш влучними для визначення негативних трансформацій в особистості внаслідок гібридної війни на сході України є поняття «аберраційна соціалізація», що означає негативну, хибну соціалізацію особистості внаслідок агресивних і спотворених зовнішніх впливів, та «аберраційна активність», сутність якої полягає в активності такої особистості, спрямованої на досягнення антисоціальних цілей. Пропоноване нове трактування процесу соціалізації особистості, яку представлено як трьохрівневу модель, основними складниками якої є: засвоєння соціальних норм, досвіду, цінностей, ролей, зв'язків, зразків поведінки тощо; їх відтворення завдяки власній активності; створення нового в соціальному середовищі (здатність до соціальних інновацій).*

***Ключові слова:*** *аберраційна активність; аберраційна соціалізація; гібридна війна; соціалізація особистості; соціальні інновації.*

DOI: 10.28925/2226-3012.2017.6.8691

**Вступ.** Військова та інформаційно-психологічна агресія з боку РФ, що розгорнулася на сході України в 2014 р., поставила в «глухий кут» соціально-педагогічну науку. Роками відпрацьовані теорія, методологія, цілі, зміст, форми, методи, засоби роботи з дітьми, молоддю, іншими категоріями населення виявилися неспроможними пояснити феномен масової аномії, за якої значна частина суспільства опинилася в «зомбі-реальності» і продовжує її продукувати. Ще більш болісною стала невизначеність перспектив і шляхів виходу з цієї ситуації. Особливо це позначилося на фундаментальній теорії соціально-педагогічної науки – теорії соціалізації особистості.

Такі явища, як ураження індивідуальної і масової свідомості людей, зміна їхніх поглядів, думок, відносин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів, і, як наслідок, поведінки, у дуже короткий час та під зовнішніми агресивними впливами, поставили перед соціалізаційною теорією як мінімум два запитання: 1) як термінологічно визначити ці процеси з педагогічної (соціально-педагогічної) точки зору (бо жодне з існуючих на сьогодні похідних понять – асоціалізація, десоціалізація, ресоціалізація та ін. – не може пояснити цих явищ); 2) як теоретично визначити безпосередньо саму соціалізацію, адже в традиційному і майже загальноприйнятому її трактуванні як двостороннього процесу засвоєння й активного відтворення соціальних цінностей і досвіду, взагалі криється злий жарт.

Джерельною і змістовною базою для відповіді на ці два запитання в межах статті стали наукові праці з проблеми гібридної війни (І. Воробйова (2010), В. Горбулін (2015), К. Гринько (2008), А. Дубина (2011), В. Панченко (2014), В. Петрик (2009), В. Толубко (2002), В. Третьякова (2013), П. Шевчук (2014) та ін.); теорії соціалізації (Г. Андрєєва (1996) та ін.); власні наукові доробки щодо соціалізації студентської молоді (С. Савченко (2004)) та соціалізації молоді в умовах гібридної війни (О. Караман (2016)).

Отже, **метою статті** стало, по-перше, розкриття особливостей процесу соціалізації особистості в умовах гібридної війни в Донбасі та, по-друге, прогнозування розвитку теорії соціалізації особистості шляхом оновлення й уточнення її понятійно-термінологічного апарату.

**Гібридна війна: сутнісна характеристика.** Перш ніж перейти до розгляду особливостей процесу соціалізації особистості в умовах гібридної війни в Донбасі, треба розібратися, що слід розуміти під гібридної війною і наскільки це поняття може відображати соціально-педагогічні аспекти. Відразу зазначимо, що останні три роки проблематика, пов'язана з гібридною війною, зайняла міцні позиції в різних міждисциплінарних дослідженнях, а отже з'явилися десятки її визначень і трактувань. З урахуванням того, що безпосередньо категорія

© Савченко Сергій, 2017

війни не є предметом педагогічного пізнання, ми скористаємося трактуваннями, якими оперують фахівці в галузях військових наук, політології, історії.

На наш погляд, для соціально-педагогічних досліджень найбільш продуктивним є розуміння гібридної війни як такої, що ведеться не за ресурси, не за територію, не за стратегічні об'єкти, а за людей, їх свідомість, світогляд, ставлення до світопорядку, ментальні цінності. Її провідною особливістю є те, що якщо у звичайній війні нав'язування власної волі супротивнику відбувається із застосуванням регулярних військ, озброєння і військової техніки, тобто, силою зброї і фізичного насильства, то у війні гібридній основними методами є психологічні, інформаційні, комунікаційні, дипломатичні.

Тобто, поняття «гібридний» у нашому контексті означає використання одночасно декількох важелів тиску на супротивника, серед яких бойові дії складають хоча і важливу, але всього лише частину.

Виходячи із зазначеного вище, вважаємо, що метою гібридної війни, розв'язаної Російською Федерацією проти України, є зміна світоглядних уявлень, ціннісних установок, психологічних підстав, політичних орієнтацій, історичної ментальності більшості жителів Донбасу і всієї України. Саме це визначає стратегію гібридної війни як стратегію війни інформаційної, що використовує інструментарій масової маніпуляції: соціально-педагогічні технології, явне і приховане управління психікою, поведінкою людей за допомогою формування у них уявлень, смаків, потреб і цінностей, що здійснюють регресивний і руйнівний вплив на особистість.

Саме ці соціально-психологічні та педагогічні аспекти і визначають широкі можливості активного залучення до боротьби із супротивником соціально-педагогічного та психологічного інструментарію.

Наразі гібридна війна йде відразу в чотирьох напрямках: 1) серед населення в зоні конфлікту, яким охоплені мешканці Донбасу; 2) серед населення всієї іншої України; 3) серед громадян Росії, зокрема з метою нейтралізації або придушення будь-якої політичної й громадянської активності (нехай буде так, як є, аби не було війни); 4) серед усього міжнародного співтовариства (Воробйова, 2010; Горбулін, 2015; Гринько, 2008; Дубина, 2011; Караман, 2016; Панченко, 2014; Петрик, Жарков, & Дзюба, 2007; Петрик, 2009; Толубко, Рось, 2002; Третьякова 2013; Шевчук, 2014).

**Особливості соціалізації особистості в умовах гібридної війни.** У чому виявляються особливості соціалізації особистості в умовах гібридної війни? Перш за все, у зміщенні акцентів в загальновизнаних педагогічних постулатах. Традиційні уявлення про формування особистості зводяться до того, що затребуваність людини в соціокультурному просторі визначає цілі та логіку побудови всієї системи педагогічного впливу на особистість. Але в реаліях війни все зовсім по-іншому: економічні, політичні, демографічні та інші кризи ставлять на межу вимирання такі цінності, як повага, порядність, чесність, гуманізм, толерантність, патріотизм, продуктивність, креативність, гнучкість, спроможність у трудовій діяльності, професійна, особистісна і соціальна стійкість особистості, працьовитість, співчуття, щирість та ін. Тепер інші правила ведення війни й інші особливості соціалізації молоді в мікро-, мезо-, макро-, мега- і мультісередовищах. Тепер слід розібратися, як молода людина із вчорашнього громадянина або політично індиферентної особистості раптом протягом декількох днів перетворюється в агресивну, що не контролює ні себе, ні своє оточення, людину. Куди зникає і чим заміщається любов до Батьківщини, традиції багатонаціональної культури, інтерес до саморозвитку, освіти, толерантність до інших поглядів і цінностей. І тут недостатньо традиційних педагогічних підходів і методик, мудрості народної педагогіки. Тут не обійтися без всебічного міждисциплінарного аналізу, вивчення міжнародного досвіду, (особливо тих країн, де відбувалися подібні події), підготовки наукових кадрів, що спеціалізуються на цій проблематиці.

Відповідаючи на *перше питання*, поставлене на початку статті, зазначимо: ми переконані в тому, що сучасний етап у розвитку соціалізаційної теорії, покликаної пояснити особливості соціалізації особистості в умовах гібридної війни в Донбасі, вимагає оновлення її специфічного понятійно-термінологічного апарату (тезаурусу). Одними з таких нових понять, на наш погляд, є *аберраційна соціалізація* (від лат. *aberratio* – відхилення, хибність, відхилення від істини; обман зору (Словник української мови, 1970, с. 2)) і *аберраційна активність* в соціальній сфері. Під першою ми розуміємо негативну, хибну, спотворену, викривлену соціалізацію. Тобто формування особистості з вираженими негативними й хибними соціальними характеристиками під впливом зовнішніх негативних факторів. Друге відображає активність такої особистості, спрямовану на досягнення антисоціальних цілей. Така активність проявляється в поведінці, діях, вчинках, при цьому всі вони характеризуються усвідомленістю і цілеспрямованістю.

Причиною такої соціалізаційної аберації є неструктурованість (аморфність) і спотворена ієрархія ціннісних орієнтацій особистості, що є наслідком цілеспрямованих негативних зовнішніх впливів.

Наслідком соціалізаційної аберації стає відсутність або вкрай низький рівень соціальної відповідальності особистості, її нездатність до чіткого духовно-морального самовизначення, нездатність до об'єктивного аналізу.

Саме соціокультурний регулятор лежить в основі всіх зовнішніх соціально-інституціональних регуляторів, які відбивають уже формальну сторону соціальної творчості. Прикладами таких

зовнішніх соціально-інституціональних регуляторів є засоби масової інформації, національні та культурні традиції, норми, звичаї, (у нашому випадку помилкові, хибні, перекручені, спотворені, викривлені, ззовні нав'язані ціннісні орієнтації та уявлення про навколишній світ). Усе це разом стає регулятором поведінки особистості. І чим безкультурніша особистість, чим менше уваги вона приділяє власному розвитку, тим більше вона є соціально безвідповідальною і не здатною до самовизначення, самодіяльності і нормотворчості, і тим зручніша для зовнішнього маніпулювання.

Які ж особливості появи і розвитку соціальної *аберраційної активності* особистості в Донбасі в умовах гібридної війни? Визначимо декілька з них.

На наш погляд, *першою особливістю* розвитку процесу соціальної аберраційної активності особистості стало гіпертрофоване перебільшення власних сил і можливостей молодих людей, втягнутих в так звану «руську весну». Для молодих людей, які займали маргінальні позиції в суспільстві, не мали ні роботи, ні засобів до гідного існування; не бачили перспектив у житті, раптом відкрилася можливість відразу вирішити всі ці проблеми. Умовою стала активна участь в антисоціальних, часом відверто злочинних діях. Це дурманило голову, створювало ілюзію вседозволеності, безкарності, зневаги до встановлених в українському суспільстві норм і законів.

*Другою особливістю* прояву соціальної аберраційної активності особистості стало те, що прагнення до швидкої самореалізації не вимагало особливих зусиль, пов'язаних з працею, отриманням освіти, здійсненням соціально значущих справ, участю в корисних починаннях суспільства. Випереджальний розвиток у цьому випадку отримують такі якості, як жорстокість, байдужість, стадне мислення, жадібність, відсутність самоконтролю, конформізм.

*Третьою особливістю* соціальної аберраційної активності особистості виявився нелінійний, суперечливий, часом стрибкоподібний або циклічний характер цього процесу, що пов'язано з суперечливим впливом на особистість факторів зовнішнього (у нашому випадку інформаційного) середовища.

Засоби масової інформації Російської Федерації спільно зі створеними на території Донбасу сепаратистськими ЗМІ повністю захопили інформаційний простір регіону, щодня, щогодини отруюючи свідомість молоді брехливими і повними ненависті до України передачами. Оскільки сучасна людина живе в умовах інформаційного суспільства, то слід ураховувати той факт, що вона отримує освітні імпульси не від системи освіти, а від засобів масових комунікацій. У результаті особистість часто залишається на поверхні явищ і не докладає розумових зусиль для системного і критичного засвоєння необхідного для успішної соціалізації досвіду.

*Четвертою особливістю* соціальної аберраційної активності особистості може бути названа спекуляція російських окупантів та їх місцевих ставлеників на матеріальних і фінансових труднощах населення. На тлі масового зубожіння населення і неможливості знайти роботу грошове утримання так званих ополченців стали тією привабливою можливістю, яка штовхнула молодь до лав активних прихильників сепаратизму.

Таким чином, першим доцільним кроком щодо оновлення тезаурусу теорії соціалізації з метою пояснення трансформацій в особистості внаслідок гібридної війни на Сході України, вважаємо введення термінів «*аберраційна соціалізація*», що означає негативну, хибну соціалізацію особистості внаслідок агресивних і спотворених зовнішніх впливів, та «*аберраційна активність*», сутність якої полягає в активності такої особистості, спрямованої на досягнення антисоціальних цілей.

*Друге питання*, поставлене нами на початку статті, стосувалося уточнення самого базового поняття теорії соціалізації, оскільки воно не тільки не відповідає нестандартній ситуації, що склалася, а й привела у стан очікування педагогічні дослідження, що з ним пов'язані.

Соціалізація традиційно сприймалася як міждисциплінарна категорія, а тому не є гармонічно вивченою і відпрацьованою з точки зору предметів дослідження конкретних галузей знань. Філософи розглядають загальні аспекти формування особистості, соціологи вкладають в нього багатогранність соціальних зв'язків, психологи – інтравертні механізми впливу, а педагогічний складник був і на сьогодні, на жаль, залишається найменш дослідженим, а відповідно й мінімально технологічно забезпеченим.

Якщо відповісти на питання, чому так, то, на наш погляд, це значною мірою зумовлено тим, що загальна соціалізаційна теорія, якою керується більшість авторів, особливо молодих вчених, є теорією застарілою, яка не відповідає в повному обсязі сучасним реаліям українського соціуму.

Тому ми маємо численні, але здебільшого неефективні спроби вплинути на результати соціалізації сучасної молоді. Педагогічна наука, зокрема соціальна педагогіка, не має в своєму арсеналі сучасної виваженої, завершеної, методологічно обґрунтованої теорії соціалізації, а в кращому випадку керується новими концептуальними положеннями, які потребують теоретичної доробки та емпіричної перевірки.

Виходячи із зазначеного вище, нами запропонована принципово нова *соціально-педагогічна модель соціалізаційного процесу* сучасної молоді. У якості нового теоретичного підходу до трактування соціалізації запропоновано зміну традиційної дворівневої схеми, обґрунтованої ще в 70 рр. XX ст. Г. Андреєвою (1996). За цією схемою соціалізація розумілась як *двосторонній процес*: з одного боку **засвоєння** індивідом соціальних цінностей, з другого – їх активного **відтворення**. З точки зору

класичної педагогіки радянських часів це було справедливо і зрозуміло. Уся педагогічна наука теоретичні зусилля спрямовувала саме на виконання цих надзавдань. Більш того, усі змоги вийти за дозволені офіційною ідеологією межі і створити щось нове в суспільній сфері жорстко переслідувались. Право змінювати та вносити щось нове в суспільні відносини належало тільки КПРС.

Але в сучасних умовах відкриваються нові можливості, сутність яких полягає в тому, що соціалізація все більше набуває рис *трьохстороннього процесу*, де крім засвоєння та відтворення провідним виступає процес *продукування принципового нових утворень*, а саме в соціальній сфері. Мається на увазі те, що класична схема, яка працювала десятки років в умовах тоталітарного суспільства, виявилася не спроможною пояснити, а головне змоделювати та відтворити в педагогічному просторі таке явище, як **соціальні інновації**.

Провідним у цьому є розуміння, що це не просто арифметичне збільшення складників соціалізаційного процесу, а принципове зрушення в педагогічному сприйнятті соціуму. Педагогіка як діяльність і наука фактично отримує новий статус, стає рушійною силою; із обслуговуючих соціум наук вона перетворюється в **утворюючу новий соціум науку і діяльність**. Це, на наше переконання, забезпечить формування *суб'єктності особистості*, про яку багато років говорили, але на практиці забезпечити не могли.

Отже, у якості вихідної ідеї щодо сучасного трактування процесу соціалізації особистості ми пропонуємо трьохрівневу модель, основними складниками якої є: по-перше, засвоєння соціальних норм, досвіду, цінностей, ролей, зв'язків, зразків поведінки тощо; по-друге, – їх відтворення завдяки власній активності; по-третє – створення нового в соціальному середовищі (здатність до соціальних інновацій).

**Висновки.** Таким чином, вирішуючи мету і завдання статті, спрямовані на розкриття особливостей процесу соціалізації особистості в умовах гібридної війни в Донбасі та прогнозування розвитку теорії соціалізації особистості шляхом оновлення й уточнення її понятійно-термінологічного, нами, по-перше, було введено в науковий обіг два поняття – аберраційна соціалізація та аберраційна активність, які пояснюють особливості процесу соціалізації особистості в нестандартних умовах військової та інформаційної агресії; по-друге, запропоновано нову трьохрівневу модель розуміння процесу соціалізації особистості.

Термін «аберраційна соціалізація» означає негативну, хибну, викривлену соціалізацію особистості внаслідок агресивних і спотворених зовнішніх впливів; «аберраційна активність» – соціальну активність такої особистості, спрямованої на досягнення антисоціальних цілей.

Пропонована нами трьохрівнева модель відбиває нове уявлення про процес соціалізації особистості й уявляє собою поєднання трьох компонентів: 1) засвоєння соціальних норм, досвіду, цінностей, ролей, зв'язків, зразків поведінки тощо; 2) їх відтворення завдяки власній активності; 3) створення нового в соціальному середовищі (здатність до соціальних інновацій).

Наступним кроком дослідження буде наукове обґрунтування й доведення висунутих вище теоретичних ідей.

**Література**


Андреева Г. М. Социальная психология. Москва : Аспект-пресс, 1996. 376 с.

Воробйова І. В. Інформаційно-психологічна зброя як самостійний засіб ведення інформаційно-психологічної війни. *Системи озброєння і військова техніка.* 2010. № 1 (21). С. 141–144.

Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Дзеркало тижня – Україна.* 2015. № 2 (24 січня). С. 3.

Гринько К. Інформаційно-психологічна агресія як різновид інформаційно-психологічного впливу. Аналіз форм і засобів здійснення у інфопросторі України та стратегії протидії. Циркуляр Фонду В. Пінчука. 2008. URL: http://asyan.org/potra/ (дата звернення: 16.08.2017).

Дубина А. М. Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість. Київ : НТУУ «КПІ», 2011. 57 с.

Караман О. Л. Напрями і зміст діяльності університету в умовах гібридної війни на Сході України. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка (Педагогічні науки).* 2016. № 6 (303). С. 221–231.

Панченко В. М. Інформаційні операції в асиметричній війні Росії проти України: підходи до моделювання. *Інформація і право.* 2014. № 3 (12). С. 13–16.

Петрик В., Жарков Я., Дзюба М. Небезпеки особистості в інформаційному просторі. *Юридичний журнал.* 2007. № 2. С. 45–46.

Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи. *Юридичний журнал.* 2009. № 5. С. 122–134.

Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2004. 455 с.

Савченко С. В. Социализация студенческой молодёжи в условиях регионального образовательного пространства. Луганск : Альма-матер, 2003. 406 с.

*Словник української мови: в 11 т. Т.* 1. *1970.* URL: http://sum.in.ua/s/aberacij (дата звернення: 16.08.2017).

Толубко В. Б., Рось А. О. Складові інформаційної боротьби. *Наука і оборона.* 2002. № 2. С. 23–28.
Третьякова В. Психонасильство та психотерор як міжнародно-правові глобальні біоетичні проблеми: їх профілактика в сучасному суспільстві. *Віче. Журнал Верховної Ради України.* 2013. № 4. URL: http://veche.kiev.ua/journal/3530/ (дата звернення: 16.08.2017).
Шевчук П. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти. *Науковий вісник «Демократичне самоврядування»*. 2014. Вип. 13. С. 1–11.

**References**

Andreeva, G. M. (1996). *Social'naja psihologija [Social Psychology].* Moscow, Russian Federation: Aspekt-press (rus).
Vorobiova, I. V. (2010). Informatsiino-psykholohichna zbroia yak samostiinyi zasib vedennia informatsiino-psykholohichnoi viiny [Information-psychological weapon as an independent means of conducting informational-psychological warfare]. *Systemy ozbroiennia i viiskova tekhnika,* 1 (21), 141–144 (ukr).
Horbulin, V. (2015, January 24). «Hibrydna viina» yak kliuchovyi instrument rosiiskoi heostratehii revanshu. *Dzerkalo tyzhnia – Ukraina*, 2, 3 (ukr).
Hrynko, K. (2008). *Informatsiino-psykholohichna ahresiia yak riznovyd informatsiino-psykholohichnoho vplyvu. Analiz form i zasobiv zdiisnennia u infoprostori Ukrainy ta stratehii protydii [Information-psychological aggression as a kind of informational and psychological influence. Analysis of forms and means of implementation in the information space of Ukraine and the strategy of counteraction].* Tsyrkuliar Fondu V. Pinchuka. Retrieved from http://asyan.org/potra/ (ukr).
Dubyna, A. M. (2011). *Informatsiino-psykholohichni viiny i yikh vplyv na masovu svidomist [Information-psychological wars and their influence on the mass consciousness].* Kyiv, Ukraine: NTUU «KPI» (ukr).
Karaman, O. L. (2016). Napriamy i zmist diialnosti universytetu v umovakh hibrydnoi viiny na Skhodi Ukrainy [Directions and content of the University's activities in the context of the hybrid war in the East of Ukraine]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka (Pedahohichni nauky),* 6 (303), 221–231 (ukr).
Panchenko, V. M. (2014). Informatsiini operatsii v asymetrychnii viini Rosii proty Ukrainy: pidkhody do modeliuvannia [Information operations in Russia's asymmetric war against Ukraine: approaches to modeling]. *Informatsiia i pravo,* 3 (12), 13–16. (ukr).
Petryk, V., Zharkov, Ya., & Dziuba, M. (2007). Nebezpeky osobystosti v informatsiinomu prostori [Dangers of the person in the information space]. *Yurydychnyi zhurnal,* 2, 45–46 (ukr).
Petryk, V. (2009). Sutnist informatsiinoi bezpeky derzhavy, suspilstva ta osoby [The essence of information security of the state, society and person]. *Yurydychnyi zhurnal*, 5, 122–134 (ukr).
Savchenko, S. V. (2004). *Naukovo-teoretychni zasady sotsializatsii studentskoi molodi v pozanavchalnii diialnosti v umovakh rehionalnoho osvitnoho prostoru [Scientific and theoretical basis of socialization of student youth in extracurricular activities in the conditions of the regional educational space]* (Doctoral dissertation, Luhansk Taras Shevchenko State Pedagogical University, Luhansk, Ukraine) (ukr).
Savchenko, S. V. (2003). *Socializacija studencheskoj molodjozhi v uslovijah regional'nogo obrazovatel'nogo prostranstva [Socialization of student youth in a regional educational environment].* Lugansk, Ukraine: Al'ma-mater (rus).
*Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionnaire of the Ukrainian language: in 11 t.]* (1970). T. 1. Retrieved from http://sum.in.ua/s/aberacij (ukr).
Tolubko, V. B., & Ros, A. O. (2002). Skladovi informatsiinoi borotby [Components of the information fight]. *Nauka i oborona,* 2, 23–28 (ukr).
Tretiakova, V. (2013). Psykhonasylstvo ta psykhoteror yak mizhnarodno-pravovi hlobalni bioetychni problemy: yikh profilaktyka v suchasnomu suspilstvi [Psychosis and psychotherapy as international legal global bioethical problems: their prevention in modern society]. *Viche. Zhurnal Verkhovnoi Rady Ukrainy,* 4. Retrieved from http://veche.kiev.ua/journal/3530/ (ukr).
Shevchuk, P. (2014). Informatsiino-psykholohichna viina Rosii proty Ukrainy: yak yii protydiiaty [Information-psychological war of against Ukraine: how to counteract it.]. *Naukovyi visnyk «Demokratychne samovriaduvannia»,* 13, 1–11 (ukr).

## CECHY SOCJALIZACJI OSOBOWOŚCI W WARUNKACH WOJNY HYBRYDOWEJ W DONBASIE

Savczenko Sergij, Doktor nauk pedagogicznych, Profesor, Członek-korespondent Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, Rektor Instytucji Państwowej «Luhanski Narodowy Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki», pl. Gogol, 1, 92703 Starobilsk, Ukraina, mail@luguniv.edu.ua

*Artykuł ujawnia osobliwości procesu socjalizacji osoby w warunkach wojny hybrydowej w Donbasie. Rozwój teorii socjalizacji osobowości w warunkach wojny hybrydowej jest uzasadniony i wymaga aktualizacji oraz wyjaśnień terminologicznych. Udowodniono, że pojęcie «socjalizacji aberracji», oznacza negatywną i fałszywą socjalizację człowieka w wyniku agresywnych i zniekształcających wpływów zewnętrznych powstałych np. w wyniku wojny*

*hybrydowej na wschodzie Ukrainy. Zaproponowano nową interpretację procesu socjalizacji jednostki jako model trójpoziomowy, którego głównymi składniki są: asymilacja norm społecznych, doświadczeń, wartości, ról, związków, wzorców zachowań itp.; ich reprodukcji z powodu własnej działalności; stworzenie nowego środowiska społecznego (zdolność do innowacji społecznych).*

***Słowa kluczowe:*** *aberracja; innowacje społeczne; socjalizacja osobowości; socjalizacjam aberracyjna; wojna hybrydowa.*

**THE FEATURES OF PROCESS OF SOCIALIZATION OF PERSONALITY IN CONDITIONS OF HYBRID WARFARE IN DONBAS**

Savchenko Serhii, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Rector of the Luhansk Taras Shevchenko National Pedagogical University, 1 Gogol Square, 92703 Starobilsk, Ukraine, mail@luguniv.edu.ua

*The article reveals the features of process of socialization of personality in conditions of hybrid warfare in Donbas; proved ideas for developing the theory of socialization of personality in conditions of hybrid warfare by updating and clarifying concepts and terminology. The article presents examples of external social and institutional regulators, including: mass media, national and cultural traditions, norms, customs (in our case, false, misleading, distorted, external values, and perceptions of the surrounding world). All this together becomes a regulator of personality behavior. And the more personalities are uncultured, the less attention they devote to their own development, the more they are socially irresponsible and not capable of self-determination, amateur actions and rule-making, and thus more convenient for external manipulation.*

*It is proved that the most well-aimed to determine the negative transformations in the personality as a result of a hybrid warfare in East Ukraine is the concept of «aberrational socialization», which means negative, false socialization of the personality as a result of aggressive and distorted by external influences, and «aberrational activity», the essence of which is the activity of such personality, antisocial aimed at achieving the objectives. The proposed new treatment process of socialization of personality, which is presented as a three-level model, the main components are: the assimilation of social norms, practices, values, roles, relationships, patterns of behavior, etc; playing them through their own activity; creating a new in social environment (the capacity for social innovation).*

***Key words:*** *aberrational activity; aberrational socialization; hybrid warfare; social innovation; socialization of personality.*

*Стаття надійшла до редакції 16.09.2017*
*Прийнято до друку 05.10.2017*